

maatschappijwetenschappen

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examiner en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Aan het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt 1 scorepunt toegekend.

Bij veel vragen kent het correctievoorschrift twee onderdelen: 'een juist antwoord bevat' en 'voorbeeld van een juist antwoord'. Het **'een juist antwoord bevat' is bepalend** voor de toekenning van scorepunten. Het 'voorbeeld van een juist antwoord' is volgens de examenmakers het meest voor de hand liggende antwoord. Als er sprake is van een vakinhoudelijk correcte toepassing van de criteria van 'een juist antwoord bevat', moeten aan antwoorden die afwijken van het voorbeeldantwoord scorepunten worden toegekend.

Opgave 1 De nieuwe politieke partij DENK

1 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- een toepassing van het begrip tertiaire socialisatie en sociale media als voorbeeld uit tekst 1 1
- een uitleg dat DENK kan bijdragen aan de politieke socialisatie van jonge kiezers, met een toepassing van het kernconcept politieke socialisatie 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- In tekst 1 staat dat DENK jonge kiezers mobiliseert via sociale media (r. 3-4). Sociale media vormen een onpersoonlijke/anonieme band tussen jonge kiezers en DENK. Dus is er bij de socialisatie van jonge kiezers door DENK via sociale media sprake van tertiaire socialisatie 1
- Op deze manier kan DENK politieke waarden en handelingspatronen overdragen, zoals gaan stemmen, die jonge kiezers zich eigen kunnen maken. Dus kan DENK bijdragen aan de politieke socialisatie van jonge kiezers 1

Vraag	Antwoord	Scores
2	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat DENK mogelijkheden biedt voor de normatieve identificatie van een bepaalde groep kiezers, met een toepassing van het begrip normatieve identificatie 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • informatie uit tekst 1 om normatieve identificatie te illustreren 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • De gemiddelde DENK-stemmer combineert conservatieve en progressieve waarden en normen die andere bestaande politieke partijen niet vertegenwoordigen (r. 10-13) / De DENK-stemmer heeft een heel eigen ideologisch profiel dat overeenkomt met de partij DENK (r. 50-55) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • De groep DENK-stemmers heeft, doordat DENK aan de verkiezingen meedoet, de mogelijkheid om de eigen normen en waarden, die overeenkomen met die van de partij DENK, in het politieke domein in te brengen. Daardoor biedt DENK mogelijkheden voor de normatieve identificatie van deze groep kiezers 	1
3	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	a	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van wat DENK als poortwachter kan doen, met een toepassing van een kenmerk van het begrip poortwachter en daarvan een voorbeeld uit tekst 1 	1
	b	
	<ul style="list-style-type: none"> • de fase invoer/input (van het systeemmodel) 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	a	
	<ul style="list-style-type: none"> • DENK kan er als poortwachter voor zorgen dat eisen van DENK-stemmers op de politieke agenda komen, zoals het stoppen van etnisch profileren door de politie (r. 36-37) 	1
	b	
	<ul style="list-style-type: none"> • Het inbrengen van een dergelijke eis door de poortwachter in het politieke besluitvormingsproces behoort tot de fase van invoer van eisen uit de samenleving in het politieke systeem 	1

Vraag	Antwoord	Scores
4	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • actieve steun, met informatie uit tekst 1 om actieve steun te illustreren • de afhankelijke variabele 	<p>1</p> <p>1</p>
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • In figuur 1 is actieve steun te herkennen in het percentage stemmen op DENK op de y-as. Stemmen, oftewel gebruikmaken van het stemrecht, is een vorm van actieve steun • Het percentage stemmen op DENK is de afhankelijke variabele 	<p>1</p> <p>1</p>
5	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	a	
	<ul style="list-style-type: none"> • een beschrijving van de correlatie in figuur 1 of figuur 2, met de formulering: Hoe ..., des te ... 	1
	b	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat de richting van de correlatie van figuur 1 positief is en dat de richting van de correlatie van figuur 2 negatief is, met een toepassing van het begrip correlatie en daarover informatie uit figuur 1 en figuur 2 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	a	
	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe groter het percentage Turkse Nederlanders in een Rotterdamse buurt, des te meer bewoners uit die buurt op DENK hebben gestemd (figuur 1). / Hoe groter het percentage autochtone Nederlanders in een Rotterdamse buurt, des te minder bewoners uit die buurt op DENK hebben gestemd (figuur 2) 	1
	b	
	<ul style="list-style-type: none"> • De correlatie in figuur 1, oftewel de samenhang tussen het percentage Turkse Nederlanders en het percentages DENK-stemmers in de Rotterdamse buurten, is positief (0,95). En de correlatie in figuur 2, oftewel de samenhang tussen het percentage autochtone Nederlanders en het percentage DENK-stemmers in de Rotterdamse buurten, is negatief (-0,79) 	1

Opgave 2 Het Internationaal Strafhof

6 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- een toepassing van het begrip multilateraal en informatie over multilaterale samenwerking uit de inleiding 1
- een uitleg dat door staten is samengewerkt voor de oprichting van het Internationaal Strafhof, met een toepassing van het kernconcept samenwerking waaruit blijkt dat het handelen op elkaar is afgestemd voor een doel en daarover informatie uit de inleiding 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Om het Internationaal Strafhof op te richten is door meerdere staten, oftewel multilateraal, samengewerkt. Volgens de inleiding hebben zestig staten het Statuut van Rome ondertekend 1
- In de inleiding staat dat voor deze samenwerking de staten hun handelen op elkaar hebben afgestemd, tijdens formele onderhandelingen voor het opstellen van een statuut voor de oprichting van een internationaal strafhof, om een gemeenschappelijk doel te bereiken, zoals het vervolgen van verdachten van misdaden, die anders niet vervolgd worden 1

7 maximumscore 3

Een juist antwoord bevat:

- een complex van waarden uit de omschrijving van het kernconcept institutionalisering en een voorbeeld daarvan uit de inleiding 1
- geformaliseerde regels uit de omschrijving van het kernconcept institutionalisering en een voorbeeld daarvan uit de inleiding 1
- een uitleg van de manier waarop het Internationaal Strafhof bijdraagt aan de institutionalisering van het internationaal strafrecht, met een toepassing van standaardgedrag patronen uit de omschrijving van het kernconcept institutionalisering en een voorbeeld daarvan uit de inleiding 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Het Internationaal Strafhof is gebaseerd op een complex van waarden, namelijk internationale mensenrechten, veiligheid en stabiliteit 1
- en op geformaliseerde regels, namelijk een statuut voor het vervolgen van verdachten van misdaden in de internationale gemeenschap 1
- Deze waarden/regels zijn vastgelegd in standaardgedrag patronen die het gedrag van staten reguleren, namelijk in het internationaal strafrecht waarin staat dat verdachten van misdaden onder bepaalde omstandigheden vervolgd kunnen worden door het Internationaal Strafhof. Dus draagt het Internationaal Strafhof bij aan de institutionalisering van het internationaal strafrecht 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

8 maximumscore 1

Een juist antwoord bevat een uitleg dat het cultuuruniversalisme te herkennen is in het strijdpunt internationale mensenrechten, met een uitgangspunt van het cultuuruniversalisme en een uitgangspunt van het cultuurrelativisme.

voorbeeld van een juist antwoord:

In het strijdpunt internationale mensenrechten is het cultuuruniversalisme te herkennen. Het Internationaal Strafhof gaat er namelijk van uit dat internationale mensenrechten voor alle culturen in de wereld gelden, wat een uitgangspunt van cultuuruniversalisme is. Het Internationaal Strafhof gaat niet uit van de lokale waarden in de verschillende culturen op de wereld, wat een uitgangspunt is van cultuurrelativisme.

9 maximumscore 3

Een juist antwoord bevat:

- internationalisering van politieke macht / de groeiende invloed van intergouvernementele en supranationale organisaties 1
- een uitleg dat het gekozen voorbeeld te herkennen is in de bevoegdheden van het Internationaal Strafhof, met informatie uit de inleiding waaruit het gekozen voorbeeld blijkt 1
- een uitleg dat in de bevoegdheden van het Internationaal Strafhof een geglobaliseerde wereldorde te herkennen is, met toepassing van het kernconcept globalisering 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- In de verregaande bevoegdheden van het Internationaal Strafhof is de internationalisering van politieke macht te herkennen 1
- Het Internationaal Strafhof heeft namelijk de rechtsmacht om het internationaal strafrecht uit te oefenen 1
- In de bevoegdheden van het Internationaal Strafhof breiden politieke afhankelijkheden zich uit over landsgrenzen heen. Daarin is een geglobaliseerde wereldorde te herkennen 1

Vraag	Antwoord	Scores
10	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	a	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat het Internationaal Strafhof de interne soevereine macht van de VS kan schenden, met een toepassing van het regeren over een groep mensen als kenmerk van interne soevereine macht en daarover informatie uit tekst 2 	1
	b	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat de VS tegen het Internationaal Strafhof in het verweer kan komen, met een toepassing van het uitgangspunt van het internationale recht en hiervan een voorbeeld uit de tekst 2 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	a	
	<ul style="list-style-type: none"> • De aanklagers van het Internationaal Strafhof hebben toestemming gevraagd aan het Internationaal Strafhof om Amerikaanse militairen te onderzoeken (r. 13-21). Dit kan buiten de VS om als de staat waarin oorlogsmisdaden zijn begaan daarmee instemt (r. 47-50). Daarmee kan het Internationaal Strafhof buiten de VS om macht uitoefenen op de groep mensen waarover de VS regeert. Regeren over een groep mensen is een kenmerk van interne soevereine macht. Zo kan het Internationaal Strafhof de interne soevereine macht van de VS schenden als zij haar burgers vervolgt 	1
	b	
	<ul style="list-style-type: none"> • De VS kan tegen het Internationaal Strafhof in het verweer komen op basis van het internationaal recht. Volgens het internationaal recht hebben internationale rechtsorganen, zoals het Internationaal Strafhof, pas rechtsmacht wanneer staten de rechtsmacht van een internationaal orgaan erkennen. De VS doet niet mee aan het Internationaal Strafhof (r. 44-47), dus is de rechtsmacht van het Internationaal Strafhof over de VS beperkt 	1

Vraag	Antwoord	Scores
11	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • de groep realistische theorieën en een voorbeeld uit tekst 2 van een kenmerk van de groep realistische theorieën 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat de groep realistische theorieën het gedrag van de VS tegenover het Internationaal Strafhof kan verklaren, met een toepassing van het gekozen kenmerk 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • De groep realistische theorieën kan het gedrag van de VS tegenover het Internationaal Strafhof verklaren. In tekst 2 staat namelijk dat de VS, volgens de Amerikaanse veiligheidsadviseur Bolton, alles zal doen om zijn burgers te beschermen tegen vervolging door wat Bolton noemt “deze illegale rechtbank” (r. 6-11) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Volgens de groep realistische theorieën zal een staat altijd zijn eigen belangen behartigen en alleen samenwerken, met bijvoorbeeld het Internationaal Strafhof, als het nationale belang dat vraagt. Conform de groep realistische theorieën komt de VS eerst van al voor zijn eigen burgers op 	1
12	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat verwacht kan worden dat Amerikaanse verdachten van oorlogsmisdaden in Afghanistan nooit berecht zullen worden door het Internationaal Strafhof, omdat Afghanistan niet in zal stemmen met vervolging, met een toepassing van een kenmerk van de ‘law of anticipated reactions’ 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • informatie uit tekst 2 waaruit het gekozen kenmerk van de ‘law of anticipated reactions’ blijkt 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • In tekst 2 staat dat Afghanistan niet tegen de VS durft in te gaan, want dan kan verwacht worden dat de VS de Afghaanse regering niet meer zal helpen (r. 62-67) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Om de verdachten van oorlogsmisdaden uit de VS te kunnen vervolgen heeft het Internationaal Strafhof de instemming van Afghanistan nodig, waar de misdaden hebben plaatsgevonden. Maar verwacht kan worden dat Afghanistan niet zal instemmen met vervolging. Volgens de ‘law of anticipated reactions’ zullen staten hun gedrag mede bepalen op grond van wat zij verwachten van de meer machtige landen. Uit tekst 2 blijkt dat Afghanistan zijn gedrag mede zal bepalen op grond van wat het van de VS verwacht. De VS is machtiger dan Afghanistan. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de hulp van de VS aan Afghanistan. Dus kan volgens de ‘law of anticipated reactions’ verwacht worden dat Amerikaanse oorlogsmisdadigers in Afghanistan nooit berecht zullen worden door het Internationaal Strafhof 	1

Opgave 3 Deeleconomie

13 maximumscore 3

Een juist antwoord bevat:

a

- een toepassing van het begrip primaire groepen, met als voorbeeld familie/vrienden 1
- een uitleg dat informatisering heeft bijgedragen aan het delen van eigendommen met mensen buiten primaire groepen, met een toepassing van het begrip informatisering 1

b

- een uitleg dat in de deeleconomie het kenmerk te herkennen is dat netwerken grootschaliger/uitgestrekter/veranderlijk zijn / uit lossere contacten bestaan / meer anoniem zijn, met een toepassing van het gekozen kenmerk 1

voorbeeld van een juist antwoord:

a

- Vroeger werden eigendommen vooral met bijvoorbeeld vrienden gedeeld. Vrienden maken deel uit van een groep met een persoonlijke band 1
- Door het op steeds grotere schaal gebruiken van ICT via internet kunnen op deelplatformen eigendommen gemakkelijker met mensen buiten vertrouwde kringen, oftewel primaire groepen, gedeeld worden. Op deze manier heeft informatisering bijgedragen aan het delen van eigendommen met mensen buiten primaire groepen 1

b

- In de deeleconomie worden bezittingen vaker met vreemden gedeeld, zoals met toeristen. Dat wil zeggen dat delen in uitgestrektere netwerken gebeurt dan in vertrouwde kring. Dat netwerken uitgestrekter worden is een kenmerk van netwerken in de moderne samenleving 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

14 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- een uitleg dat tussen vreemden weinig sociale binding is, met een toepassing van het kenmerk vertrouwen en daarover informatie uit tekst 3 1
- een uitleg dat mensen hun eigendommen eerder delen met bekenden dan met vreemden, met een toepassing van een kenmerk van het rationele actor-paradigma en informatie uit tekst 3 over de kosten 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Volgens Corten heeft het met vertrouwen te maken, dat delen tussen vreemden niet zo vanzelfsprekend is als tussen bekenden (r. 21-25). Vertrouwen is een kenmerk van sociale binding. Waar vertrouwen is, is meer sociale binding. Tussen vreemden is maar weinig binding 1
- Het delen van eigendommen met vreemden aan de deur brengt risico's met zich mee (r. 25-27). Volgens het rationele actor-paradigma wegen mensen kosten en baten af. Bij het delen van eigendommen met vreemden worden de kosten, namelijk de risico's zoals onzorgvuldigheid (r. 27-34), hoger ingeschat dan bij het delen met bekenden. Daarom zullen mensen volgens het rationele actor-paradigma eerder hun eigendommen delen met bekenden dan met vreemden 1

15 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- een uitleg dat in het gebruik van een reputatiesysteem een gerationaliseerde samenleving te herkennen is, met een toepassing van het kernconcept rationalisering 1
- informatie uit tekst 3 waaruit een gerationaliseerde samenleving blijkt 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- In een reputatiesysteem kunnen gebruikers van online deelplatformen elkaar met sterren beoordelen, om inzichtelijk te maken hoe betrouwbaar zij zich gedragen (r. 64-72) 1
- Gebruikers van online deelplatformen kunnen, door elkaar op een systematische manier met sterren te beoordelen, de betrouwbaarheid van gebruikers nagaan met als doel het gedrag van gebruikers voorspelbaar te maken. In het systematiseren voor een doelmatig gebruik van een reputatiesysteem is een gerationaliseerde samenleving te herkennen 1

Vraag	Antwoord	Scores
16	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat in de door Botsman beschreven deeleconomie een ideologie te herkennen is, met een toepassing van de meest wenselijke maatschappelijke verhoudingen uit de omschrijving van het kernconcept ideologie en daarover informatie uit tekst 4 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een toepassing van het economische vlak en een voorbeeld uit tekst 4 van het economische vlak van de door Botsman beschreven deeleconomie als een ideologie 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • In de door Botsman beschreven deeleconomie kan een ideologie herkend worden in de verbeelding van een idee over de meest wenselijke maatschappelijke verhoudingen, namelijk in de toename van persoonlijke interacties, uitmondend in de idylle van het dorpsplein (r. 22-24) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • In de maatschappelijke verhoudingen is het economische vlak te herkennen in de manier waarop de productie en distributie van goederen, volgens Botsman, georganiseerd moeten worden in een samenleving, namelijk door jou en mij. Dat wil zeggen dat iedereen tegelijk klant en verkoper is (r. 7-8) 	1
17	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een toenemend egoïsme / losgeslagen verzelfstandiging / de wil om onbeperkt van het leven te genieten als negatief/positief proces van individualisering en (consumentistisch) 'ikke', 'ikke', 'ikke' als informatie uit tekst 4 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat het gekozen proces volgens Botsman bijdraagt aan een afname van de sociale cohesie, met een toepassing van de factor gedeelde waarden en daarover informatie uit tekst 4 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • In een consumentistisch 'ikke', 'ikke', 'ikke' (r. 20-21) is een toenemend egoïsme te herkennen. Dit is een negatief proces van individualisering 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Hierdoor zijn, volgens Botsman, gemeenschappelijke en gemeenschapswaarden verdrongen (r. 18-20). Gedeelde waarden en normen is een van de factoren die de sociale cohesie kunnen beïnvloeden. Dat wil zeggen dat door vermindering van gedeelde waarden de sociale cohesie in de samenleving afneemt. Dus draagt individualisering, volgens Botsman, bij aan een afname van de sociale cohesie 	1

Vraag	Antwoord	Scores
18	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat de deeleconomie volgens Botsman bijdraagt aan een toename van de sociale cohesie, met een toepassing van het kernconcept sociale cohesie 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • informatie uit tekst 4 waaruit een toename van sociale cohesie blijkt 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • In de deeleconomie komt er, volgens Botsman, weer meer persoonlijke interactie in plaats van holle transacties (r. 24-27) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Meer persoonlijke interactie wil zeggen dat in het algemeen de kwaliteit van de bindingen die mensen met elkaar hebben toeneemt. Dus draagt de deeleconomie, volgens Botsman, bij aan een toename van de sociale cohesie 	1
19	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat het conflict-paradigma te herkennen is in Botsmans benadering van de deeleconomie, met een toepassing van een kenmerk van het conflict-paradigma 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • informatie uit tekst 4 waaruit het gekozen kenmerk van het conflict-paradigma blijkt 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Volgens Botsman haalt de deeleconomie macht weg bij grote bedrijven, de machthebbers (r. 3-4). Deze komt meer te liggen bij micro-entrepreneurs, zoals jij en ik, de minder machtigen (r. 5-7) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Het kijken naar het machtsverschil tussen machthebbers en minder machtigen, zoals tussen grote bedrijven en micro-entrepreneurs, is een kenmerk van het conflict-paradigma. Dus is in Botsmans benadering van de deeleconomie het conflict-paradigma te herkennen 	1

Vraag	Antwoord	Scores
20	maximumscore 2	
	Een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • postmaterialisme (pool) en materialisme/postmaterialisme (dimensie) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat in Rifkins lofzang op de deeleconomie de pool postmaterialisme van de politieke dimensie materialisme/postmaterialisme te herkennen is, met een toepassing van materialisme/postmaterialisme en daarover informatie uit tekst 4 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • In Rifkins lofzang op de deeleconomie is de pool postmaterialisme van de dimensie materialisme/postmaterialisme te herkennen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Met de deeleconomie ziet Rifkin namelijk een verandering van geploeter in loondienst naar een betekenisvol leven (r. 30-33) / van kapitaal in materiële zin naar sociaal kapitaal (r. 34-37). Volgens Rifkin kunnen mensen zich in de deeleconomie meer gaan bezighouden met immateriële (ontplooings)behoeften in plaats van met materiële (basis)behoeften 	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

21 maximumscore 3

Een juist antwoord bevat:

- een toetsbare hypothese over sociale ongelijkheid op Airbnb, niet geformuleerd als vraag en te toetsen met gegevens uit tabel 1, met de formulering: Als ..., dan ... 1
- een conclusie dat de geformuleerde hypothese aangenomen of verworpen moet worden, op basis van de gegevens uit tabel 1 1
- een uitleg dat uit de gegevens in tabel 1 blijkt dat er op Airbnb sprake is van sociale ongelijkheid tussen gasten met een Afrikaans-Amerikaanse naam en gasten met een West-Europees-Amerikaanse naam, met een toepassing van het kernconcept sociale ongelijkheid 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Als een gast een Afrikaans-Amerikaanse naam heeft, dan zullen boekingen minder vaak geaccepteerd worden door verhuurders dan als een gast een West-Europees-Amerikaanse naam heeft 1
- Uit tabel 1 blijkt dat in de VS een boeking van een gast met een Afrikaans-Amerikaanse naam minder vaak geaccepteerd wordt door verhuurders (52%), dan een boeking van een gast met een West-Europees-Amerikaanse naam (63%). Dus kan de hypothese aangenomen worden 1
- Uit tabel 1 blijkt dus dat een verschil in het aangeboren kenmerk afkomst leidt tot een ongelijke behandeling door verhuurders van Airbnb, omdat gasten met West-Europees-Amerikaanse namen een grotere kans hebben op hooggewaardeerd goed, namelijk een geaccepteerde boeking, dan gasten met Afrikaans-Amerikaanse namen. Op basis van dit onderzoek kan gesteld worden dat er inderdaad sprake is van sociale ongelijkheid op Airbnb in de VS 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

22 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

a

- een argumentatie dat sociale ongelijkheid op Airbnb beter onderzocht kan worden met een experiment dan met een enquête, met een toepassing van een verschil tussen beide onderzoeksmethodes en gegevens uit tabel 1

1

b

- een uitleg of de gekozen argumentatie gebaseerd is op de afhankelijke of de onafhankelijke variabele, met een toepassing van het begrip afhankelijke/onafhankelijke variabele

1

voorbeeld van een juist antwoord:

a

- Of er sprake is van sociale ongelijkheid op Airbnb kan beter onderzocht worden met een experiment dan met een enquête. Omdat met een experiment, anders dan met een enquête, de situatie van de twee groepen zo gelijk mogelijk kan worden gehouden. De gasten-accounts kunnen gelijk worden gehouden met uitzondering van de variabele afkomst (van de naam) van de gast. In tabel 1 is dat een West-Europees-Amerikaanse naam of een Afrikaans-Amerikaanse naam van de gast. Bij een enquête met echte gasten kan het gelijk houden van de twee groepen niet gecontroleerd worden, dus is het niet zeker of alleen de variabele afkomst (van de naam) wordt onderzocht

1

b

- Het argument van het beter kunnen controleren van variabelen met een experiment is gebaseerd op de variabele afkomst (van de naam) van de gast. De afkomst van de gast is de veronderstelde oorzaak. Dus is dit argument gebaseerd op de onafhankelijke variabele

1

of

(zie volgende pagina)

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

(vervolg vraag 22)

a

- Of er sprake is van sociale ongelijkheid op Airbnb kan beter onderzocht worden met een experiment dan met een enquête. Omdat verhuurders in een experiment feitelijk gedrag vertonen, terwijl verhuurders in een enquête uitspraken doen over te verwachte gedrag. In een enquête kunnen verhuurders bijvoorbeeld eerder geneigd zijn tot het geven van sociaal wenselijke antwoorden. In tabel 1 is dat het gedrag van verhuurders om een boeking van een gast wel of niet te accepteren. Dus zal met een experiment het werkelijke gedrag van verhuurders op Airbnb meer direct gemeten worden dan met een enquête

1

b

- Het argument van het directer meten van het gedrag met een experiment is gebaseerd op het wel of niet accepteren van de boeking door de verhuurder. Of de verhuurder een boeking wel of niet accepteert is het veronderstelde gevolg. Dus is dit argument gebaseerd op de afhankelijke variabele

1

23 maximumscore 1

Een juiste uitleg bevat een redenering dat het gebruik van deelplatform Peerby hoger zal zijn in etnisch homogene wijken dan in etnisch diverse wijken, met een toepassing van het begrip schildpadgedrag op beide typen wijken.

voorbeeld van een juist antwoord:

Met het begrip schildpadgedrag verwacht Putnam dat mensen zich in wijken met een hoge etnische diversiteit afsluiten voor hun buurtgenoten. Wanneer sprake is van schildpadgedrag zullen mensen in etnisch diverse wijken minder geneigd zijn hun eigendommen met buurtgenoten te delen dan mensen in etnisch homogene wijken. Het gebruik van deelplatform Peerby zal dus waarschijnlijk hoger zijn in etnisch homogene wijken dan in etnisch diverse wijken.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

24 maximumscore 2

Een juist antwoord bevat:

- policy/beleid 1
- een uitleg dat de aanbeveling van invloed kan zijn op policy/beleid, met een toepassing van policy/beleid 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- De aanbeveling kan van invloed zijn op het beleid dat vastgesteld wordt in de politiek, oftewel policy 1
- De aanbeveling van het Rathenau Instituut kan van invloed zijn op het beleid, namelijk welke maatregelen nodig zijn om problemen in de deeleconomie op te lossen, zoals maatregelen om een te dominante positie van deelplatformen tegen te gaan 1

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Cito gebruikt deze gegevens voor de analyse van de examens. Om de gegevens voor dit doel met Cito uit te wisselen dient u ze uiterlijk op 2 juni te accorderen.

Ook na 2 juni kunt u nog tot en met 9 juni gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in de hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

6 Bronvermeldingen

- tekst 1 Floris Vermeulen, Simon Otjes & André Krouwel (22-01-2018.) De DENK-stemmer: progressief én conservatief? www.stukroodvlees.nl; Geraadpleegd: <http://stukroodvlees.nl/denk-stemmer-progressief-en-conservatief/>
- figuur 1 en 2 naar: Vermeulen, F., Harteveld, E., Heelsum, A. van & Veen, A. van der. (03 november 2018.) The potential of immigrant parties: insights from the Dutch case. *Acta Politica*: 1-22. Geraadpleegd: <https://doi.org/10.1057/s41269-018-0123-z>
- tekst 2 Amerika dreigt met sancties tegen het Internationaal Strafhof, *Trouw*, 10 september 2018
- tekst 3 Rense Corten. (juni 2018.) Het vertrouwen binnen de deeleconomie. In: *Sociologie Magazine* (pp. 27-29)
- tekst 4 Iedereen kapitalist, *De Groene Amsterdammer*, nr.39, 2014. Geraadpleegd: <https://www.groene.nl/artikel/iedereen-kapitalist>
- tabel 1 Edelman, B.G., M. Luca & D. Svirsky. (2015.) Racial Discrimination in the Sharing Economy. Evidence from a Field Experiment. In: *American Economic Journal: Applied Economics*, No. 16-069.

maatschappijwetenschappen vwo

Centraal examen vwo

Tijdvak 1

Correctievoorschrift

Aan de secretarissen van het eindexamen van de scholen voor vwo,

Bij het centraal examen maatschappijwetenschappen vwo:

Op **pagina 10**, bij **vraag 10** moet bij **deel a** van 'Een juist antwoord bevat'

- een uitleg dat het Internationaal Strafhof de interne soevereine macht van de VS kan schenden, met een toepassing van het regeren over een groep mensen als kenmerk van interne soevereine macht en daarover informatie uit tekst 2 1

vervangen worden door:

- een uitleg dat het Internationaal Strafhof de interne soevereine macht van de VS kan schenden, met een toepassing van het regeren over een groep mensen of geweldsmonopolie als kenmerk van interne soevereine macht en daarover informatie uit tekst 2 1

Toelichting:

Geweldsmonopolie kan als kenmerk van interne soevereine macht worden goedgekeurd, als uit het antwoord blijkt dat strafvervolging onderdeel uitmaakt van het geweldsmonopolie van staten. Want dan kan vervolging door het Internationaal Strafhof het geweldsmonopolie van de VS schenden (r. 10-11).

en

Op **pagina 13**, bij **vraag 14** moet bij de **eerste deelscore** bij 'Een juist antwoord bevat'

- een uitleg dat tussen vreemden weinig sociale binding is, met een toepassing van het kenmerk vertrouwen en daarover informatie uit tekst 3 1

vervangen worden door:

- een uitleg dat tussen vreemden weinig sociale binding is of dat tussen bekenden veel sociale binding is, met een toepassing van het kenmerk vertrouwen en daarover informatie uit tekst 3 1

en

Op **pagina 14**, bij **vraag 17** moet bij 'Een juist antwoord bevat'

- een toenemend egoïsme / losgeslagen verzelfstandiging / de wil om onbeperkt van het leven te genieten als negatief/positief proces van individualisering en (consumentistisch) 'ikke', 'ikke', 'ikke' als informatie uit tekst 4 1
- een uitleg dat het gekozen proces volgens Botsman bijdraagt aan een afname van de sociale cohesie, met een toepassing van de factor gedeelde waarden en daarover informatie uit tekst 4 1

vervangen worden door:

- een toenemend egoïsme / losgeslagen verzelfstandiging / de wil om onbeperkt van het leven te genieten als negatief/positief proces van individualisering en (consumentistisch) 'ikke', 'ikke', 'ikke' of micro-entrepreneurs als informatie uit tekst 4 1
- een uitleg dat het gekozen proces volgens Botsman bijdraagt aan een afname of toename van de sociale cohesie, met een toepassing van de factor gedeelde waarden en daarover informatie uit tekst 4 1

Ik verzoek u dit bericht door te geven aan de correctoren maatschappijwetenschappen vwo.

Namens het College voor Toetsen en Examens,

drs. P.J.J. Hendrikse,
voorzitter